

Ilona Vēliņa-Švilpe

Foto no LU Bibliotēkas fotoarhīva

Latvijas Universitātes vārds Saules sistēmā

Latvijas Universitāte (LU) sniedz nozīmīgu ieguldījumu dažādu zinātņu attīstībā Latvijā un pasaulē. Viena no šādām nozarēm ir astronomija, un LU Astronomijas institūtam ir būtiska loma vairākos pētījumu virzienos: zvaigžņu vēlo evolūcijas stadiju spektrālos un fotometriskos pētījumos, starpzvaigžņu vides pētījumos, oglekļa zvaigžņu kataloga datu precizēšanā un papildināšanā u. c. pētījumos.

Popularizējot augstskolas pētnieciskos sasniegumus, kā arī lai godinātu LU astronomijas pētnieku mūža ieguldījumu zinātnē, LU Bibliotēka 2016. gada nogalē īpašā pasākumā atklāja izstādi "Latvijas Universitāte Saules sistēmā: debess ķermeņi, kam dots ar Latviju un Latvijas Universitāti saistīts vārds". Izstāde sniedza lielisku iespēju ikvienam interesentam vairāk uzzināt par katru asteroīdu, kam dots ar LU un Latviju saistīts vārds, – kopā tādu ir 21.

Izstādes kodolu veidoja informācija par asteroīdiem, kuri nosaukti LU pētnieku vārdos: "Blumbahs",

"Dirikis", "Steins", "Ikaunieks", "Vasilevskis", "Eglitis", "Agita", "Balodis". Anotāciju centrā ir personas vai vietas attēls, kuras vārdā nosaukts asteroīds, ko papildina kodolīgas ziņas par pašu asteroīdu: kurā observatorijā veikta novērošana, kurš zinātnieks aprēķinājis orbītu, kā arī atspoguļota informācija par personu vai vietu, kuras vārdā nosaukts asteroīds.

Viena no centrālajām vietām izstādē ierādīta LU Astronomijas institūta Astrofizikas observatorijai Baldonē (<http://www.baldonesobservatorija.lv/>). Tā ir vienīgā profesionālo optisko astronomisko novērojumu bāze Latvijā. Observatorijā ar unikālo Šmita tipa teleskopu tiek veikti debess spīdekļu novērojumi, kā arī aprēķinātas to precīzas orbītas. Lai izceltu observatorijas lomu debess spīdekļu izpētē, 2008. gadā atklātajam asteroīdam piešķirts nosaukums "Baldone".

Izstādes atklāšanā piedalījās daudzi LU vadošie pētnieki. Kā īpašie izstādes viesi tika uzaicināti divi LU pētnieki, kuru vārdā nosaukti

Izstādes sākumā – asteroīds "Latvia".
Foto no LU Bibliotēkas fotoarhīva

asteroīdi: *Dr. phys.* Ilgmārs Eglītis – LU Astronomijas institūta direktors, vadošais pētnieks, un *Dr. phys.* Jānis Balodis – LU Ģeodēzijas un ģeoinformātikas institūta vadošais pētnieks. Pasākumu ar savu klātbūtni pagodināja arī *Dr. habil. arch.* Jānis Krastiņš – arhitekts, arhitektūras teorētiķis, daudzu arhitektūras vēstures grāmatu autors, Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Arhitektūras fakultātes profesors, kura vārdā 2014. gadā tika nosaukts asteroīds. Pasākumā piedalījās arī Latvijas Astronomijas biedrības (LAB) valdes priekšsēdētājs *Mg. phys.* Māris Krastiņš.

Klātesošos uzrunāja LU Bibliotēkas direktore, vadošā pētniece *Dr. paed.* Iveta Gudakovska, kā arī LU Astronomijas institūta direktors, vadošais pētnieks *Dr. phys.* Ilgmārs Eglītis ar aizraujošu stāstījumu “Asteroīdu medības Latvijas debesīs”.

Viens no sarežģītākajiem posmiem izstādes veidošanā bija lielo informācijas apjomu par katru asteroīdu ietilpināt nelielās anotācijās, jo būtiskākais izstādes mērķis bija skatītāju ieinteresēt par LU veiktajiem debess ķermeņu pētījumiem, piešķirot izstādei izglītojošu aspektu. Nozīmīga loma bija izstādes mākslinieciskajam noformējumam, kura idejas autore ir bibliotekāre – topošā mākslas zinātņu maģistre Ilze Veigura. Analizējot paveikto, Ilze norāda, ka mākslinieciskā iecere izrietēja no katra asteroīda unikālā stāsta. Tāpēc tika izvēlēts katrai personībai vai vietai veltīt atsevišķu anotāciju, kurā atspoguļota galvenā informācija par debess ķermeni un tā nosaukuma izvēli. Radošā iecere tika īstenota, izveidojot 21 anotāciju. Lai parādītu LU zinātniskās darbības nozīmību debess ķermeņu izpētē, izstādes centrā tika novietotas planšetes, kurās iekļauta informācija par augstskolas pētnieku sasniegumiem. Ilzes secinājums – darbs, veidojot izstādi, paplašināja viņas redzeslauku,

Izstādes centrā LU pētnieki: Jāņa Ikaunieka piemiņai veltīts asteroīds “Ikaunieks”. Foto no LU Bibliotēkas fotoarhīva

sniedza iespēju uzināt daudz jauna un interesenta, kas skar LU vēsturi un tās attīstības gaitu.

LU Astronomijas institūts aktīvi turpina pētniecisko darbu. 2017. gadā institūts cer uz jauniem atklājumiem Saules sistēmas mazo ķermeņu pētījumos, jo ir uzlabota Šmita teleskopa optiskā sistēma LU Astronomijas observatorijā Baldonē. Tas ļaus 13 reizes efektīvāk izmantot teleskopa lielo redzeslauku. Savukārt gada sākumā ir jau pirmie veiksmes stāsti – kopā ar Igaunijas kolēģiem LU Astronomijas institūts uzvarējis *Interreg Estonija-Latvia* projektā *Space Team “Training the next generation entrepreneurs with hands on methods in space STEM”*. Pašlaik institūts gatavo atkārtotai iesniegšanai *ESA PECS* projektu *An Asteroid Database from the Baldone Observatory Plates (AST_DB)*.

Izstāde tiek eksponēta dažādās LU struktūrvienībās, kā arī LU Bibliotēka izstādi piedāvā citām iestādēm ārpus LU.

Pasākuma īpašie viesi un izstādes veidotāji. No kreisās: LU Bibliotēkas direktore, vadošā pētniece *Dr. paed.* Iveta Gudakovska, LU Ģeodēzijas un ģeoinformātikas institūta vadošais pētnieks *Dr. phys.* Jānis Balodis, LU Bibliotēkas galvenā bibliotekāre *Mg. educ.* Ilona Vēliņa-Švilpe, LU Astronomijas institūta direktors, vadošais pētnieks *Dr. phys.* Ilgmārs Eglītis, LU Bibliotēkas bibliotekāre *Bc. art.* Ilze Veigura, LU Zinātņu un tehnikas vēstures muzeja direktors un LU Astronomijas institūta pētnieks *Dr. paed.* Ilgonis Vilks, RTU Arhitektūras fakultātes profesors *Dr. habil. arch.* Jānis Krastiņš, LAB valdes priekšsēdētājs *Mg. phys.* Māris Krastiņš. Foto no LU Bibliotēkas fotoarhīva